

PŘEHLED VÝZKUMŮ

49

Brno 2008

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 49

Volume 49

Číslo 1–2

Issue 1–2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial Board

Herwig Freisinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttka, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Balász Komoróczy, Marián Mazuch, Ladislav Nejman,
Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Technical Editors, typography

Pavel Jansa, Ondřej Mlejnek

Software
Software

Spencer Kimball, Peter Mattis, GIMP Development Team 2008: GNU
Image Manipulation Program, 2.6.1
GRASS Development Team 2008: Geographic Resources Analysis
Support System, 6.3.0
Kolektiv autorů 2008: Inkscape, 0.46
Kolektiv autorů 2005: L^AT_EX 2_ε

Fotografie na obálce
Cover Photography

Vrcholně středověká lotová závaží z českých a moravských lokalit.
Gruna, Hradisko (vlevo); Písek, u Šarlatského rybníka (v popředí); Ví-
cov, Městisko (vpravo dole); Boskovice, hrad (vpravo nahoře). Srov.
studii J. Doležela v tomto svazku. Foto P. Smékal.

*Medieval cup nested weights from czech and moravian sites. Gruna,
Hradisko (left); Písek, u Šarlatského rybníka (front); Vícov, Městisko
(bottom right); Boskovice, castle (top right). Cf. the article by J. Dole-
žel in this volume. Photo by P. Smékal.*

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i
Královopolská 147
612 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@iabrno.cz
Internet: <http://www.iabrno.cz>

Tisk
Print

Arch, spol. s r. o.
Charbulova 3a
618 00 Brno-Černovice

KNIHOVNA AV ČR

PD 1520

Roč. 49, 2008, č. 1-2

91087/09

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně

Vydáno v Brně roku 2008

Náklad 450 kusů

Copyright ©2008 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v.v.i. and the authors.

ROK 2007 V ARCHEOLOGICKÉM ÚSTAVU AKADEMIE VĚD ČR, BRNO, V. V. I.

Významný předěl ve vědecko-organizační oblasti znamenal přechod ústavu od 1. ledna 2007 z příspěvkové organizace do kategorie veřejné výzkumné instituce v soustavě Akademie věd ČR. Tato změna v intencích zákona č. 341/2005 Sb. přinesla pro ústav nové právní, ekonomické i organizační podmínky. Vlastní vědecká činnost pracoviště pak byla nadále zaměřena na základní výzkum vytyčených problémových okruhů evropské a světové prehistorie a protohistorie.

Studium starší doby kamenné a paleoetnologie pokračovalo jak některými novými terénními odkryvy (Pavlov VI, Spytihněv, Boršice), tak zpracováním starších nálezových fondů (Petřkovice). Publikovány byly rovněž některé výstupní teze, zmínit lze kupříkladu formulování nové hypotézy o příchodu člověka moderního typu do severní Eurasie ve starší době kamenné. V rámci dosavadních diskusí se pronikání člověka moderního typu do tohoto prostoru obvykle považovalo za historickou událost, při níž došlo k přímé konfrontaci s anatomicky odlišnými populacemi neandertálců. Spíše však mohlo jít o dlouhodobý proces opakovaných migrací člověka moderního typu, které zanechaly v archeologických nálezech odlišné, vždy svým způsobem typické stopy: srov. Svoboda, J., On modern human penetration to Northern Eurasia: The multiple advances hypothesis. In: P. Mellars, K. Boyle, O. Bar-Yosef, Ch. Stringer (eds.): *Rethinking Human Revolution*. Cambridge 2007, 329–339.

Ve sféře poznání dějin středního Podunají v éře Římské říše a období stěhování národů byla stěžejní pozornost věnována vzniku, vývoji a určujícím znakům časně středověkých kmenových útvarů (*gentes*) a jejich kultury, determinovaných nikoliv pouze etnicky, nýbrž především společensky. Nový pohled na tuto problematiku přinesla kolektivní monografie širšího vědeckého týmu, na základě rozdílných metodologických perspektiv věnovaná vybraným aspektům výzkumu etnické identity populací kontinentální Evropy v období 4.–6. století po Kristu (srov. Tejral, J. (ed.), *Barbaren im Wandel. Beiträge zur Kultur- und Identitätsumbildung in der Völkerwanderungszeit*. Brno, Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., 2007, 360 str.). Kontinuálně probíhal rovněž systematický výzkum římské stanice na Hradisku u Mušova a jejího zázemí, s důrazem na řešení chronologických otázek souvisejících s obdobím opuštění této lokality a s následujícím relativně-chronologickým stupněm C1.

V oboru slovanské a středověké archeologie se nadále intenzivně pracovalo na vyhodnocení a zveřejnění nejdůležitějších nálezových celků (Mikulčice, Stěbořice, Přerov, Brno aj.) i s některými souhrnnými publikačními výstupy. Archeologické doklady dálkového obchodu na území velkomoravského státu 9. století analyzovala kupříkladu studie L. Poláčka *Ninth-century Mikulčice: the „market of the Moravians“?* The archaeological evidence of trade in Great Moravia. In: J. Henning (ed.): *Post-Roman Towns, Trade and Settlement in Europe and Byzantium 1*. Berlin–New York 2007, 499–523. Postižení hlavních aspektů urbanizace na území Moravy a českého Slezska byl pak věnován příspěvek R. Procházky (Archeologie a poznání moravských a slezských měst, *Archaeologia historica* 32, 2007, 37–80 – přerod raně středověkých aglomerací v institucionální města, parcelace a zástavba městského intravilánu, utváření sakrálních a funerálních areálů, veřejná prostranství a komunikace aj.).

Realizovány nebo do tisku připraveny byly rovněž důležité výstupy k vybraným problémům moravsko-slezského pravěku (eneolit, starší a střední doba bronzová). Předpoklad o plynulém kulturním přechodu mezi starší a střední dobou bronzovou na Moravě bez větších etnických či sociálních otřesů potvrdilo komplexní zveřejnění výsledků dlouholetého výzkumu mohylníku ze starší a střední doby bronzové v Boroticích na Znojemsku. Vedle zhodnocení samotné lokality je v souhrnné publikaci podrobně analyzován pohřební ritus v období věteřovské skupiny i středodunajské mohylové kultury (Stuchlík, S.: *Borotice. Mohylové pohřebiště z doby bronzové*. Brno, Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., 2007, 297 str.).

Vedle základního výzkumu se Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., ve shodě s příslušnými ustanoveními zákona č. 20/1987 Sb. v platném znění nadále podílí na výkonu archeologické památkové péče a na expertní činnosti v oboru archeologie. Za rok 2007 vypracovalo oddělení archeologické památkové péče pro orgány státní správy a další veřejné i soukromé instituce a osoby celkem na 630 písemných odborných expertiz a vyjádření. Vedle posudků k problematice záchranných archeologických výzkumů na jednotlivých stavebních akcích se jednalo o aktivity v oblasti vlastní archeologické památkové ochrany. Pro Právní komisi Akademie věd ČR byla vyhotovena kompletní dokumentace k návrhům vyhlášení dvou významných archeologických lokalit za kulturní památky podle zákona č. 20/1987 Sb. (Hradiště u Znojma – pravěké a slovanské fortifikované sídliště, Brno – základová zdiva gotického kostela Všech svatých při ulici

Pekařské). Komplexem expertiz, vyjádření a podnětů se pak ústav zapojil do řešení případu Brno-Trnitá, hotelový komplex CENTRUM, kde stavební činností došlo ke svévolnému zničení archeologických nálezů a situací na středověkém brněnském předměstí. Celou kauzu zde završilo trestní oznámení ústavu městskému státnímu zastupitelství.

Samostatnou kapitolu aktivit ústavu v oboru památkové péče a prezentace výsledků vlastní činnosti tvořila v roce 2007 příprava podkladů pro nominaci velkomoravského hradiště „Valy“ u Mikulčic na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO a s ní spojená jednání, v koordinaci s ústředním pracovištěm Národního památkového ústavu, Ministerstvem kultury ČR a Krajským úřadem Jihomoravského kraje.

Podle ustanovení zákona č. 20/1987 Sb. uzavřel Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., v souladu se svými nejdůležitějšími vědeckými cíli za rok 2007 celkem 37 dohod o provedení záchranného výzkumu na stavbách prováděných na území s archeologickými nálezy. Na výstavbě kanalizace na katastrech obcí Pavlov a Milovice tak došlo k objevu nového, velmi málo porušeného sídliště lovců mamutů starší doby kamenné (Pavlov VI), při budování infrastruktury pro výstavbu rodinných domů v Kylešovicích u Opavy bylo odkryto rozsáhlé pravěké polykulturní sídliště, osídlené opakovaně v pozdní době kamenné a bronzové, mladší době římské a v raném středověku (zkoumáno bylo více než 330 jednotlivých objektů s bohatými nálezy).

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., vydal roku 2007 at' už samostatně nebo v kooperaci s dalšími odbornými institucemi celkem čtyři tituly:

Archaeologia historica 32/2007. Ed. Kouřil, P., Měřínský, Z. Sborník příspěvků přednesených na XXXVIII. mezinárodní konferenci archeologie středověku s hlavním zameraním Archeológia stredovekého mesta, Bardejov-Zlaté, 18.–22. septembra 2006. Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Pamiatkový úrad Slovenskej republiky v Bratislave, Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., Brno 2007, 535 str., ISSN 0231-5823, ISBN 978-80-7275-072-6.

Přehled výzkumů 48 (2006). Red. Škrdla, P. Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i., Brno 2007, 555 str., ISSN 1211-7250, ISBN 80-86023-83-4.

Stuchlík, S.: Borotice. Mohylové pohřebiště z doby bronzové. Spisy Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i., sv. 30. Brno 2006 (vyšlo 2007), 297 str., ISBN 80-86023-68-0.

Tejral, J. (Hrsg.): Barbaren im Wandel. Beiträge zur Kultur- und Identitätsumbildung in der Völkerwanderungszeit. Spisy Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i., sv. 26. Brno 2007, 360 str., ISBN 80-86023-87-7.

Jako nedílnou součástí svých vědeckých záměrů Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. roku 2007 realizoval

nebo spoluorganizoval celkem sedm mezinárodních konferencí, sympozií, kolokvií nebo zasedání:

- mezinárodní kolokvium „Burg – Vorburg – Suburbium. Zur Problematik der Nebenareale frühmittelalterlicher Zentren“ (Hrad – předhradí – suburbium. K problematice vedlejších areálů časně středověkých center), Mikulčice, 21.–23. 5. 2007. Akce v rámci řady kolokvií „Internationale Tagungen in Mikulčice“. Spolupořadatelem Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i. (22 účastníků, z toho 8 zahraničních z Německa, Polska a Slovenska).
- 2. zasedání paleolitiků, Dolní Věstonice, 4.–5. 10. 2007 (30 účastníků, z toho 7 zahraničních z Polska a Slovenska).
- kolokvium „L'Empire d'Orient et ses voisins du Nord au 5e-6e s.“ (Východořímská říše a její severní sousedé v 5. a 6. století po Kristu), Chotěbuz, 4.–7. 10. 2007 (22 účastníků, z toho 18 zahraničních z Francie, Maďarska, Německa, Polska, Rakouska, Ruska, Slovenska a Srbska).
- III. protohistorická konference „Keltské, germánské a časně slovanské osídlení (pozdní doba laténská, doba římská, stěhování národů a časně slovanské období). Téma: Sídlíště, sídlíštní objekty a nálezy a jejich význam pro chronologii protohistorického vývoje“, Mikulov, 29. 10.–2. 11. 2007. Spolupořádající instituce Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, katedra praktické a experimentální archeologie Filozofické fakulty University Hradec Králové (60 účastníků, z toho 22 zahraničních z Polska a Slovenska).
- sympozium „Arbeitsgruppe Corpus der Römischen Funde im europäischen Barbaricum der RGK“ (Pracovní skupina pro soupis římský nálezů v evropském barbariku při Římsko-germánské komisi), Mikulov, 2.–4. 11. 2007. Spolupořádající instituce Römisch-Germanische Kommission der DAI Frankfurt am Main (40 účastníků, z toho 34 zahraničních z Maďarska, Moldávie, Německa, Polska, Rakouska, Rumunska a Slovenska).
- kolokvium „Muž a žena v pohřebním ritu“, Opava, 8.–9. 11. 2007. Pořádáno spolu s oddělením archeologie Ústavu historických věd Fakulty filozoficko-přírodovědecké Slezské univerzity v Opavě, Ústavem archeologické památkové péče v Brně a Ústavem antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity (40 účastníků, z toho 10 zahraničních ze Slovenska).
- 20. Internationales Symposium „Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im mittleren Donauraum. Die Zeiten der Wandel. Kultur- und Sozialveränderungen zu Ende der Frühgeschichte und am Anfang des Mittelalters“ (Základní problémy časně středověkého vývoje ve středním Podunají. Doby obratu. Kulturní a sociální proměny na konci časně doby dějinné a na počátku středověku), Tatranská Lomnica–Stará Lesná, 12.–16. 11. 2007.

Dalšími spolupřáteli Archeologický ústav SAV v Nitře, Prähistorische Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften Wien, Archäologisches Institut der Universität zu Köln, Abt. Archäologie der römischen Provinzen, Podtatranské múzeum Poprad (44 účastníků, z toho 37 zahraničních z Maďarska, Německa, Polska, Rakouska a Slovenska).

Tolik potřebná popularizace výsledků vědecké činnosti byla koncentrována zejména na expoziční a výstavní prezentace. B. Komoróczy vypracoval námět i scénář a významně se podílel také na vlastní přípravě a realizaci stálé muzejní expozice „Římané a Germáni v kraji pod Pálavou“, od června 2007 pro návštěvníky otevřená v Regionálním muzeu v Mikulově. Expozice následně v Národní soutěži muzeí „Gloria musaealis“, pořádané Ministerstvem kultury ČR a Asociací muzeí a galerií ČR, získala nejvyšší ocenění v kategorii „Muzejní výstava roku 2007“. S širokým ohlasem se setkala rovněž tematická výstava „Lovci mamutů“, ve dnech 11. 10. 2006–30. 4. 2007 pořádaná v Národním muzeu v Praze. Vedle účasti M. Nývltové Fišákové a J. Svobody na scénáři, přípravě a provedení celé akce přispěla M. Nývtová Fišáková příslušnými pasážemi i do průvodce výstavou (Lovci mamutů: kdo nelovil, nepřežil!, Praha 2006, 59 str.), stejně jako do kolektivní širší popularizační publikace (Šída, P. a kol.: Lovci mamutů, Praha 2007, 120 str.). Ze zahraničních účastí pak lze zmínit výstavu „Schicksaljahr 907. Die Schlacht bei Pressburg und das frühmittelalterliche Niederösterreich“, dolnorakouským Zemským archivem (Niederösterreichisches Landesarchiv) uskutečněnou ve dnech 3. 7.–28. 10. 2007 v Kulturfabrik Hainburg a. d. D., na jejímž koncipování a tvorbě spolupracoval L. Poláček.

Tragickým požárem 25. 9. 2007 byla zcela zničena ústřední budova s pracovny a depozitáři na výzkumné základně ústavu v Mikulčicích. Podstatně se tak změnila podmínka pro další vědecko-výzkumnou činnost tohoto detašovaného pracoviště. Požár poškodil provoz základny a dočasně znemožnil její odbornou činnost, značné škody utrpěla pramenná báze pro hodnocení dosavadních výzkumů na hradišti „Valy“ u Mikulčic a některých výzkumů v zázemí lokality. Ústav s podporou Akademie věd ČR zahájil ihned po požáru obnovu pracoviště, stejně jako teoretického i terénního výzkumu v jeho rámci. Během října a listopadu 2007 byl obnoven provizorní chod základny, současně probíhala záchrana archeologického pramenného materiálu poškozeného požárem, následovalo jeho základní ošetření a zajištění. V prostorách brněnského ústředí ústavu bylo zprovozněno oddělení pro obnovu archivu mikulčického výzkumu, v současné době za pomoci dalších institucí v celé České republice probíhá konzervace poškozených nálezů. Na ni naváže etapa identifikace a nové evidence předmětů, závisající mimo jiné na paralelně pokračující obnově archivu.

Nová situace s sebou přináší potřebu úpravy vědeckých záměrů mikulčické expozitury. Vedle systematického zpracování dosavadních výzkumů bude zvýšený důraz kladen na řešení konkrétních otázek historického významu a vývoje lokality, a to v co nejširším kon-

textu. Moderní terénní výzkum se zapojením progresivních prospekčních, dokumentačně-technických, analytických a konzervačních metod by pak měl umožnit řešení širšího spektra otázek. V souladu s novou etapou mikulčického výzkumu je plánována i celková rekonstrukce a modernizace základny, včetně přestavby muzea na předhradí a nových forem památkové prezentace lokality, nominované k zápisu na Seznam světového dědictví UNESCO.

Provozně se v praxi plně osvědčilo zřízení samostatného oddělení archeologické památkové péče, na základě příslušných ustanovení zákona č. 20/1987 Sb. v platném znění zabezpečující expertní a správní činnost v oblasti ochrany a záchrany archeologických nálezů a lokalit. Nadále velmi negativně na chod ústavu působily zcela nedostatečné prostorové podmínky ústředního brněnského pracoviště, ztěžující nezbytnou reorganizaci a personální posílení. Atestováno bylo v roce 2007 v souladu s příslušnými normativy Akademie věd ČR celkem 12 pracovníků brněnského Archeologického ústavu.

Jiří Doležel

2. ZASEDÁNÍ PALEOLITIKŮ, DOLNÍ VĚSTONICE 2007

Ve dnech 4.–5. října 2007 organizoval Archeologický ústav AV ČR Brno, v. v. i., v Dolních Věstonicích 2. zasedání paleolitiků (k 1. zasedání viz PV 2006), tentokrát s podtitulem „aktuální výsledky výzkumů a analýz“. S novými výsledky vystoupili účastníci z Čech, Moravy, Slovenska a Polska.

Vstupní blok referátů byl věnován starému a střednímu paleolitu Čech. I. Fridrichová Sýkorová referovala o stavu mikroregionálního výzkumu v povodí Hrádeckého potočka, O. Levínský o problematice drobnotvarých industrií mladší fáze starého paleolitu v Čechách a A. Dušková Šajnerová doplnila aktuální výsledky experimentů a traseologických analýz, které se ve své většině rovněž týkaly českého materiálu.

Druhý blok referátů byl směřován na nové lokality a na zpracování starších výzkumů z období mladého a pozdního paleolitu na Slovensku. T. Michálek uvedl novou lokalitu Mníchova Lehota jako součást paleolitického sídelního areálu Trenčinské kotliny, O. Žaar prezentoval starší výzkum J. Bárty v Trenčianských Bohuslavicích (se zaměřením na kamennou industrii), M. Vláčiky lovnou zvěř z téhož naleziště (se zřetelem na lidské zásahy na osteologickém materiálu) a A. Nemergut referoval o sídelní strategii pozdního paleolitu na severním Slovensku.

Následoval blok věnovaný gravettieniu jižní Moravy. J. Svoboda představil záchranný výzkum na nově objevené lokalitě Pavlov VI v létě 2007 (srv. kap. Paleolit), J. Wilczynski referoval o výzkumu stop lidské činnosti na osteologickém materiálu ze starších výzkumů v Pavlově I a M. Nývtová Fišáková o nových analytických výzkumech směřovaných k poznání sezonality osídlení v rámci gravettieniu. Následovaly referáty o mladopaleolitických výzkumech a objevech v širším prostoru Mo-